

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

15– 656 / 12
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел.бр. 4705 датум 01.03.2012.

На основу члана 24 став 2 Закона о Заштитнику грађана („Службени гласник РС“ бр. 79/05 и 54/07), са циљем остваривања фактичке равноправности и делотворног одлучивања и учешћа у јавном животу особа с инвалидитетом Заштитник грађана даје

МИШЉЕЊЕ

Неопходно је да органи надлежни за вођење и ажурирање бирачких спискова и органи надлежни за спровођење избора за председника Републике, избора за народне представнике у скупштинама на свим нивоима власти (републички, покрајински, локални), као и органи надлежни са спровођење референдума, обезбеде услове како би особе с инвалидитетом несметано и равноправно с другим грађанима остваривале изборно право и право на непосредно изјашњавање и одлучивање.

Разлози:

Заштитник грађана је утврдио, а представници организација особа с инвалидитетом и других удружења која заговарају и штите њихова права и интересе потврдили, да се грађани с инвалидитетом приликом организовања изјашњавања грађана на изборима и референдумима суочавају са различитим физичким, информативно - комуникационим и другим препрекама због којих им је отежано, или потпуно онемогућено, да равноправно учествују у одлучивању и изразе своју политичку вољу.

Особама са инвалидитетом је обавезујућим нормама међународног права, а и Уставом Републике Србије и позитивним прописима нашег националног законодавства гарантовано пуно и једнако уживање свих људских права и слобода, међу којима су и и активно и пасивно изборно право и право да одлучују о свим питањима која су од интереса за грађане. У том смислу Конвенција УН о правима особа са инвалидитетом из 2006. године истиче да је важно поштовање следећих начела: поштовање урођеног достојанства, индивидуалне самосталности, укључујући слободу властитог избора и независности особа са инвалидитетом; забране дискриминације особа са инвалидитетом; њиховог пуног и ефикасног учешћа и укључивања у друштво; уважавања разлика и прихватање особа са инвалидитетом као дела људске разноликости и човечанства; једнаких могућности доступности.

Члан 29 Конвенције, коју је Република Србија потписала 17. децембра 2007. године и ратификовала 29. маја 2009. године, одређује обавезу државе уговорнице да осигура да особе са инвалидитетом могу ефикасно и потпуно учествовати у политичком и јавном животу равноправно са другим грађанима, непосредно или преко слободно изабраних представника, укључујући право и могућност да гласају и буду бирани, између осталог, тако што ће:

- обезбедити да процедуре гласања, средства и материјали буду прикладни, приступачни и лаки за разумевање и коришћење;

- штитити права особа са инвалидитетом да тајно гласају на изборима и јавним референдумима без застрашивања, као и да се кандидују на изборима, да ефикасно обављају дужности и све јавне функције на свим нивоима власти, омогућавајући коришћење технологија за помоћ и нових технологија где је то могуће;

- гарантовати слободно изражавање воље особа са инвалидитетом као бирача и у том циљу, где је то потребно, на њихов захтев, омогућити да им особа по њиховом избору пружи помоћ приликом гласања.

Неколико одредаба Устава Републике Србије је значајно за остваривање права на равноправност особа са инвалидитетом. Члан 18 одређује да се Уставом јемче, и као таква непосредно примењују, људска и мањинска права зајемчена општеприхваћеним правилима међународног права, потврђеним међународним уговорима и законима. Члан 21 забрањује сваку дискриминацију, укључујући и ону по основу психичког и физичког инвалидитета. Члан 51 одређује да свако има право да буде истинито, потпуно и благовремено обавештаван о питањима од јавног значаја и средства јавног обавештавања су дужна да то право поштују, а члан 52 одређује да свако има право да бира и да буде биран.

Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом ("Сл. гласник РС", бр. 33/2006) такође садржи одредбе којима се штити равноправност особа са инвалидитетом и подстиче њихово укључивање у све сфере друштвеног живота. У вези са правом на равноправно и делотворно учешће у јавном животу треба истаћи члан 4 овог Закона који прописује да су органи јавне власти дужни да особама са инвалидитетом „обезбеде уживање права и слобода без дискриминације“, као и чланове 33: „Јединице локалне самоуправе дужне су да предузму мере с циљем да се физичка средина, зграде, јавне површине и превоз учине приступачним особама са инвалидитетом“; 34: „Органи јавне власти дужни су да предузму мере за обезбеђење равноправности особа са инвалидитетом у поступцима пред тим органима“; 35: „Органи државне управе, територијалне аутономије и локалне самоуправе надлежни за послове културе и медија дужни су да предузму мере, с циљем да се особама са инвалидитетом учине приступачним информације и комуникације путем употребе одговарајућих технологија“; и 38: „Сви органи државне управе, територијалне аутономије и локалне самоуправе дужни су да предузимају активности с циљем стварања једнаких могућности за особе са инвалидитетом и да у тим активностима обезбеде учешће особа са инвалидитетом и њихових удружења“.

Да би особе са инвалидитетом могле да остваре зајемчено право да се равноправно и активно изјашњавају и одлучују о питањима од јавног значаја, неопходно је приликом примене прописа који регулишу изборе и непосредно изјашњавање и одлучивање грађана (Закон о избору народних посланика, Закон о избору председника Републике, Закон о локалним изборима, Покрајинска скупштинска одлука о избору посланика у Скупштину Аутономне покрајине Војводине, Закона о референдуму и народној иницијативи) **поштовати сва поменута начела и норме.**

1. У погледу особа са телесним инвалидитетом то подразумева уклањање свих физичких препрека које им онемогућавају приступ бирачком односно гласачком месту . Уколико такав приступ није обезбеђен, требало би омогућити особама са инвалидитетом да одаберу хоће ли гласати испред бирачког места на начин сличан оном који је предвиђен у члану 72а Закона о избору народних посланика – за свако немоћно лице које у прописаном року обавести бирачки одбор да жели да гласа организује се гласање у присуству три члана бирачког одбора на месту којем је њему доступно – или ће искористити управо поменуто могућност из члана 72а.

2. Слепим и слабовидим лицима треба омогућити гласање и на обрасцима и гласачким листићима штампаним Брајевим писмом. Према постојећим прописима слепим и слабовидим је омогућено да гласају у складу са чланом 72 Закона о избору народних посланика који одређује да „бирач који није у могућности да на бирачком месту лично гласа (слепо, инвалидно или неписмено лице) има право да поведе лице које ће уместо њега, на начин које му оно одреди, испунити листић, односно обавити гласање.“ Међутим, питање је да ли је овај члан Закона доследан у примени духа Конвенције о правима особа са инвалидитетом којом је установљена обавеза држава потписница да особама са инвалидитетом, **где је потребно, на њихов захтев** омогући да им особа по њиховом избору пружи помоћ приликом гласања. Члан 72 не оставља слепим и слабовидим особама другу могућност осим да гласају преко другог лица. Тиме се суспендује основни постулат слободних избора – да је гласање на изборима лично и тајно. Реч је о основном политичком праву и свако редуковање његовог садржаја мора бити прецизно уређено. За поједине особе са инвалидитетом, на пример оне без руку, може се сматрати да је начин гласања уређен чланом 72 Закона једино могућ, али то није случај са слепим и слабовидим лицима. Слепим и слабовидим особама требало би омогућити да изаберу хоће ли гласати на начин уређен чланом 72 Закона, или уз употребу образаца и гласачких листића штампаних Брајевим писмом. Гласањем на гласачким листићима штампаним Брајевом писмом, овим особама се обезбеђује суштинско остваривање уставом гарантованог права да гласају лично и тајно. Пошто је чланом 20 став 3 Закона о референдуму и народној иницијативи прописано да „ у погледу начина гласања лица која нису у могућности да гласају на гласачком месту, односно да сама гласају, сходно се примењују прописи о избору народних посланика којима је уређен начин гласања ових лица“, ова напомена у погледу слепих и слабовидих особа односи се и на њихово гласање на референдуму.

Такође, имајући и у виду то да је чланом 63 Закона о избору народних посланика прописано да „збирна изборна листа, с називима изборних листа и именима свих кандидата, мора за време гласања бити видно истакнута на бирачком месту“, неопходно је да она буде штампана на Брајевом писму ради потпуног информисања слепих и слабовидих особа.

3. Да би се глувим и наглувим особама обезбедио приступ информацијама од значаја за остваривање изборног права одн. непосредног изјашњавања и одлучивања на референдуму, потребно је да електронски медији обезбеде да се све информације преведу и на знаковни језик или/и да буду пренете технологијом симултаног писаног текста.

Неопходно је истовремено обавити и додатну едукацију чланова бирачких и гласачких одбора за спровођење гласања примереног особама са инвалидитетом, али и едукацију особа са инвалидитетом о начинима и могућностима остваривања њиховог изборног права и права на непосредно изјашњавање и одлучивање. У ту сврху потребно је користити одговарајуће облике и начине информисања (електронски и штампани медији, разне врсте штампаног, аудио и видео материјала).

4. До доношења Закона о јединственом бирачком списку ("Сл. гласник РС", бр. 104/2009 и 99/2011) особама са инвалидитетом које су биле смештене здравственим установама и

установама социјалне заштите гласање и непосредно изјашњавање и одлучивање на референдуму је било немогуће јер су бирачки спискови сачињавани према месту пребивалишта грађана, осим за одређене категорије становника – лица на одслужењу војног рока, лица која се налазе на одслужењу затворске казне и лица са боравиштем у иностранству – за које су формиран посебни бирачки спискови. Важећи Закон о јединственом бирачком списку превазишао је овај проблем одређујући да бирач може гласати и према месту свог боравишта. Међутим, да би се то остварило, неопходно је да, у складу са чл. 15 овог Закона, особе са инвалидитетом надлежној општинској или градској управи поднесу захтев да се у бирачки списак упише податак да ће бирач на предстојећим изборима гласати према месту боравишта у земљи. Имајући у виду њихова различита физичка и ментална онемогућења, као и недовољан приступ информацијама, тешко је очекивати да ће они, упркос побољшаном законском решењу, успети да остваре своје бирачко право, одн право на непосредно изјашњавање и одлучивање на референдуму. Неопходно је да општинска, односно градска, управа која ажурира бирачке спискове на територији локалне самоуправе где се налазе наведене здравствене и установе социјалне заштите благовремено упозна особе са инвалидитетом са њиховим правима и могућностима, и да од њих у самој установи прими евентуалне захтеве за упис податка да ће на предстојећим изборима односно референдуму гласати према месту свог боравишта.

Када се бирачки спискови на одговарајући начин ажурирају, особама са инвалидитетом које се налазе у здравственим и установама социјалне заштите треба омогућити да остваре своје изборно право и право на непосредно изјашњавање и одлучивање или тако што ће бити организована посебна бирачка места у овим установама, или тако што ће бити оформљен посебан мобилан бирачки одбор који ће обилазити ове установе током дана предвиђеног за гласање.

Заштитник грађана овим Мишљењем указује на то да све поменуте активности у циљу омогућавања особама са инвалидитетом да остваре своје основно политичко право – активно и пасивно изборно право – и право на непосредно изјашњавање и одлучивање на референдуму представљају тек неопходан минимум. Потребно је да држава предузима циљане и делотворне мере како у области нормативног уређења, тако и у области практичне примене нормираног, да би грађани са инвалидитетом могли ефикасно и потпуно да учествују у политичком и јавном животу равноправно са осталим грађанима.

ЗАМЕНИК ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА

Др Горан Башић

Доставити :

- Народной Скупштини Републике Србије
- Скупштини Аутономне Покрајине Војводине
- Министарству за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу
- Републичкој изборној комисији
- Покрајинској изборној комисији
- Покрајинском омбудсману АП Војводине, ради информације